

**AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİNİN 2013-cü il,
11 NÖMRƏLİ BÜLLETENİ**

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİ

(birinci bölmə)

“Bezrukovlar Rusiya Federasiyasına qarşı” mübahisəsi

**Məhkəmə Qərarı
(34616/02 nömrəli şikayət)**

Strasburq, 10 may 2012

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (birinci bölməsi) Palatasının
Sədri N.Vayıç,
Hakimləri,
A.Kovler
E.Şteiner
M. Traykovskaya
Y.Lafrank
L.Sisilianosa
E.Myose
habelə Məhkəmənin Bölmə katibi A.Vampaşın iştirakı ilə
17 aprel 2012-ci il tarixli qapalı iclasda
aşağıdakı Qərar çıxarmışlar:

Prosedur

1. Bu mübahisə Rusiya Federasiyasına qarşı Rusiya Federasiyasının vətəndaşları Lyudmila Vitalyevna Bezrukova (bundan sonra birinci ərizəçi) və İrina Sergeyevna Bezrukova (bundan sonra ikinci ərizəçi) tərəfindən Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə (bundan sonra Avropa Məhkəməsi) İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqları Konvensiyasının (bundan sonra Konvensiya) 34-cü maddəsinə əsasən 09 sentyabr 2002-ci il tarixli şikayətlə başlanmışdır. Birinci və ikinci ərizəçilər bundan sonra ərizəçilər adlandırılacaqlar.
2. Ərizəçilərin maraqlarını Voronejdə fəaliyyət göstərən vəkil V.Şaxlarov təmsil edirdi. Rusiya Federasiyası hakimiyyətini Rusiya Federasiyasının Avropa İnsan

Hüquqları Məhkəməsindəki səlahiyyətli nümayəndəsi P.A.Laptev və Q.O.Matyuşkin təmsil edirdilər.

3. Ərizəçilər xüsusən iddia edirdilər ki, onların xeyrinə çıxarılmış milli məhkəmənin yekun və məcburi icraya yönəldilən qətnaməsi, vaxtında icra edilmədiyindən həmin qətnamədən şikayət verilmə müddəti uzadılmış və bu da sonradan həmin qərarın ləğv edilməsinə səbəb olmuşdur.
4. 15 sentyabr 2005-ci ildə Avropa Məhkəməsi şikayəti Rusiya Federasiyasına kommunikasiya etmişdir. Avropa Məhkəməsi qərara gəldi ki, şikayət eyni zamanda qəbul edilənliyi və mahiyyəti üzrə baxılmalıdır.
5. 24 noyabr 2009-cu ildə işin halları inkişaf etdikcə Rusiya Federasiyası hökumətinə Məhkəmə Reqlamentinin 54-cü qaydasının 2-ci bəndinin “c” yarımbəndinə uyğun olaraq əlavə izahatlar verilməsi təklif edilmişdir. Ərizəçilər cavab olaraq öz izahatlarını təqdim etdilər.

Faktlar

I. İşin halları

6. Birinci ərizəçi 1950-ci ildə anadan olmuş, ikinci ərizəçi isə birinci ərizəçinin qızı olmuş və 1976-cı ildə anadan olmuşdur. Onlar Voronejdə yaşayırlar.

A. Ərizəçilərin “SBS-Aqro” ya qarşı məhkəmə araşdırılması

7. 1998-ci ilin iyul-avqust aylarında ərizəçilər “SBS-Aqro” Bankın Voronej filialına müxtəlif pul əmanətləri qoymuşlar. 1998-ci ilin sentyabr ayında Rusiyada iqtisadi böhran baş verən və milli valyutanın devalvasiyası zamanı, onlar bankdan əmanətlərinin geri qaytarılmasını tələb etmişlər, lakin bank imtina etmişdir. 4 avqust 1999-cu ildə Voronej şəhər Jeleznodorojniy rayon məhkəməsi (bundan sonra rayon məhkəməsi) ərizəçilərin banka olan tələblərini təmin etmişdir. Birinci və ikinci ərizəçilərə müvafiq olaraq 24.490 ABŞ dolları və 32.931 ABŞ dolları verilmişdir.
8. 22 avqust 2000-ci ildə məhkəmə icraçıları icra icraatı açmışdır. Lakin bank müflis olmuşdur. 10 iyul 2001-ci il tarixdə icra icraatı dayandırılmışdır. 04 avqust 1999-cu il tarixli qərar icra edilməmiş qalmışdır.

B. Ərizəçilərin ARKO-ya və Mərkəzi Banka qarşı məhkəmə araşdırılması

9. 16 avqust və 15 sentyabr 1999-cu ildə Rusiyanın Mərkəzi Bankı (bundan sonra Mərkəzi bank) “SBS-Aqro” Bankın(bundan sonra bank) pul öhdəliklərinə 17 noyabr 1999-cu ilə qədər moratorium qoymuşdur. Sonradan moratorium uzadılmışdır. 16 noyabr 1999-cu ildə bankın idarəetməsini müvəqqəti olaraq Kredit Təşkilatlarının Restukturizasiyası Aqentliyi (bundan sonra ARKO), dövlət tərəfindən yaradılmış “Kredit təşkilatlarının Restukturizasiyası haqqında” Qanuna əsasən, öz üzərinə götürmüşdür.

10. 9 noyabr 2001-ci ildə ərizəçilər Mərkəzi banka və ARKO-ya qarşı borcun tutulması barədə məhkəməyə iddia verərək ərizəni onunla əsaslandırıbmışlar ki, 16 noyabr 1999-cu ildən Bank ARKO-nun effektiv nəzarəti altında olmuşdur. Rayon məhkəməsi 05 dekabr 2001-ci ildə ərizəçilərin məhkəmə dinləmələrini keçirmişdir. ARKO yazılı izahat təqdim etmiş, lakin o məhkəmə dinləmələrində təmsil olunmamışdır. Mərkəzi bank izahat verməmiş və dinləmələrdə təmsil olunmamışdır. Rayon məhkəməsi həmin gün çıxardığı qərarında qeyd etmişdir ki, işin hallarını əhatə edən vaxt Bank ARKO-nun idarəetməsi altında olmuş və sonuncu ərizəçilərə olan borc da daxil olmaqla bank öhdəlikləri üzrə məsuliyyət daşıyır. O qərara aldı ki, ARKO həm birinci, həm də ikinci ərizəçiyə 24.490 ABŞ dolları və 32.931 ABŞ dolları ödəməlidir.

11. 12 mart 2002-ci ildə Voronej vilayət məhkəməsi ARKO-nun kassasiya şikayətini təmin edib rayon məhkəməsinin 05 dekabr 2001-ci il tarixli qətnaməsini ləğv etmişdir.

12. İş yeni baxışa göndərərkən 20 dekabr 2004-cü ildə rayon məhkəməsi yenidən eyni əsaslarla 05 dekabr 2001-ci ildə çıxarılmış qərar kimi ərizəçilərin xeyrinə qərar çıxarmışdır. Ərizəçilərə ARKO-dan tutulan həmin məbləğlər verilmişdir. Həmçinin qərarında qeyd edilmişdir ki, ARKO tərəfindən başqa şəxsə-Kravcenkoya 20.841 ABŞ dolları 68 sent ödənilməlidir. Qərarında qeyd edilirdi ki, qərardan Voronej vilayət məhkəməsinə 10 gün müddətində şikayət verilə bilər.

13. 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamədən ARKO şikayət vermişdir. Mərkəzi bank kassasiya baxışına qoşuldu. 25 fevral 2005-ci il tarixdə ARKO ləğv olundu.

14. 19 iyul 2005-ci il tarixdə vilayət məhkəməsi ARKO-nun 20 dekabr 2004-cü il tarixli rayon məhkəməsinin qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayətinə baxdı. Mərkəzi Bankın nümayəndəsi birgə cavabdeh kimi məhkəmədə iştirak edirdi. Vilayət məhkəməsi qeyd etdi ki, ARKO ləğv olunub və kassasiya icraatına xitam verdi. Beləliklə ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli rayon məhkəməsinin qərarı qanuni qüvvəyə mindi.

15. 02 avqust 2005-ci ildə rayon məhkəməsi 20 dekabr 2004-cü il tarixli rayon məhkəməsinin qətnaməsi əsasında icra vərəqəsi çıxarmış və o, 19 iyul 2005-ci il tarixdə qanuni qüvvəyə minmişdir.

16. 06 dekabr 2005-ci il tarixdə Mərkəzi Bank 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamədən vilayət məhkəməsinə şikayət vermişdir. O, həmçinin 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamədən vilayət məhkəməsi tərəfindən yenidən baxılması üçün şikayət vermək imkanının olmamasını əsas götürərək on günlük müddətin uzadılması barədə vəsatət vermişdir.

17. 02 mart 2006-cı ildə vilayət məhkəməsi Mərkəzi Bankın vəsatətinə əsasən şikayət vermə müddətini uzatmışdır. O qeyd etdi ki, Mərkəzi bank ARKO-nun mahiyyəti üzrə baxılmadan rədd edilmiş 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərarından vermiş kassasiya şikayətini “dəstəkləmişdir”. Vilayət məhkəməsi bu nəticəyə gəlmişdir ki, Mərkəzi Bank 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamədən özünün qanuni şikayət vermək hüququndan məhrum olmuşdur.

18. 09 mart 2006-cı il tarixdə vilayət məhkəməsi Mərkəzi Bankın 20 dekabr 2004-cü il tarixli rayon məhkəməsinin qətnaməsindən verilmiş kassasiya şikayətinə baxmışdır. Vilayət məhkəməsi ARKO-nun kassasiya şikayəti üzrə iştirak etmiş, gələcəkdə Mərkəzi Bank tərəfindən müdafiə edilmiş və 19 iyul 2005-ci il tarixdə həmin məhkəmə tərəfindən keçirilmiş Mərkəzi Bankın həmin nümayəndəsini dinləmişdi. Məhkəmə qeyd etdi ki, ARKO və Mərkəzi Bank iş üzrə birgə cavabdehdir və ARKO ləğv olunmuşdur. Vilayət məhkəməsi bu qərara gəlir ki, onun əvvəl qəbul etdiyi 19 iyul 2005-ci il tarixli qərardad müvafiq hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməməsinə əsaslanmış və ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnaməni ləğv etmiş, işin icraatına xitam vermişdir.

C. Avropa Məhkəməsinin Kravçenkonun işi üzrə qərarı və sonrakı hadisələr.

19. 02 aprel 2009-cu il tarixdə Avropa Məhkəməsi ərizəçilərlə müvafiq mərhələdə milli araşdırmalar zamanı birgə iddiaçı olmuş Kravçenkonun işi üzrə qərar çıxarmışdır. (Avropa Məhkəməsinin “Kravçenkonun Rusiya Federasiyasına” qarşı 02 aprel 2009-cu il tarixli qərarı, şikayət №34615/02). 2002-ci ilin fevralında ona ARKO tərəfindən 30.919 rubl 40 qəpik məbləğin ödənilməsi barədə ayrıca qərar çıxarılmışdır. (bax yuxarıda qeyd edilən Avropa Məhkəməsinin “Kravçenkonun Rusiya Federasiyasına” qarşı işi paraqraf 44-49). Avropa Məhkəməsi müəyyən etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin və 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş vermiş, belə ki, Kravçenkonun xeyrinə çıxarılmış qanuni qüvvəyə minmiş may 2002-ci il tarixli qətnaməsini vilayət məhkəməsi nəzarət qaydasında ləğv etmişdir.

20. Avropa Məhkəməsinin 02 aprel 2009-cu il tarixli qərarından sonra ərizəçilər Rusiya Federasiyası MPM-nin 392-394-cü maddələrinə əsaslanaraq vilayət

məhkəməsinin 09 mart 2006-cı il tarixli qərarına yenidən baxılmasına dair vəsatət vermişlər. 15 iyun 2011-ci il tarixdə Voronej vilayət məhkəməsi onların şikayətini rədd etmişdir.

II. Milli qanunvericiliyin tətbiqi

21. Rusiya Federasiyasının Mülki Prosesual Məcəlləsinə əsasən (bundan sonra MPM RF) məhkəmə tərəfindən üzrlü hesab edilən federal qanunla müəyyən edilmiş müddət ötürüldükdə, ötürülmüş müddət bərpa oluna bilər. (RF MPM-nin 112-ci maddəsi).
22. Əgər hüquqi şəxs ləğv edilmişdirsə kassasiya instansiyası məhkəməsi qətnaməni ləğv edə və icraata xitam verə bilər. (RF MPM-nin 365 maddəsi və onunla əlaqəli olan 220 maddə)
23. Avropa Məhkəməsi tərəfindən Konvensiyanın tələblərinin, xüsusən də, yerli məhkəmələr tərəfindən məhkəmə araşdırmaları zamanı və ya iş üzrə qəbul edilən qərarlar üzrə pozulması müəyyən edildikdə yekun məhkəmə qərarına yenidən baxıla bilər. (RF MPM-nin 392-ci maddəsi). RF MPM-nin 393-394-cü maddələri belə işlərdə yerli məhkəmə araşdırmaları prosedurunun müəyyən etmişdir.
24. ARKO dövlət müəssisəsi olmuşdur (“Kredit təşkilatlarının rekonstruksiyası” haqqında 08 iyul 1999-cu il tarixli Federal Qanunun 28-ci maddəsi), Rusiya dövləti tərəfindən yaradılmış məzh müəyyən sosial, idarəetmə və digər ictimai faydalı funksiyaları olan qeyri-kommersiya təşkilatıdır. (“Qeyri-kommersiya təşkilatları” haqqında 12 yanvar 1996-cı il tarixli Federal Qanunun 7.1-ci maddəsi, 08 iyul 1999-cu ildə Federal Qanunla edilən dəyişikliklərlə).

Hüquq

I. 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnaməsinin icra edilməməsi və ləğv edilməsi hissəsində Konvensiyanın güman edilən pozuntusu

25. Ərizəçilər Konvensiyanın 6 maddəsinin 1-ci bəndinə və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə əsasən ondan şikayətlənirdilər ki, şikayət vermə müddəti haqsız uzadılmış və bunun nəticəsində onların xeyrinə çıxarılmış yekun və məcburi icra edilməli olan 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamə ləğv edilmişdir. Onlar həmçinin güc strukturlarının vaxtı-vaxtında qərarların icra

edilməməsinə dair həmin müddəalara əsaslanırdılar. Konvensiyaya və 1 sayılı Protokola müvafiq müddəalar bunları nəzərdə tutur:

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi:

Hər kəs onun mükli hüquqları və vəzifələrinə dair mübahisə yarandıqda... işin məhkəmədə... ədalətli araşdırılması... hüququna malikdir”.

Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi:

“Hər bir fiziki və ya hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən dinc istifadə hüququna malikdir...”

A. Tərəflərin dəlilləri

26. Rusiya Federasiyası hökuməti iddia edirdi ki, müvafiq prosedura Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə və 1 sayılı protokolun 1-ci maddəsinin tələblərinə tam cavab verir. Onlar qeyd etdilər ki, Mərkəzi Bank lazımi qaydada əvvəl ARKO tərəfindən verilmiş kassasiya şikayətinə qoşulmuşdur. Rusiya Federasiyası hökumətinin izahına əsasən ARKO-nun ləğvi, nəinki kassasiya icraatına xitam, tətbiq edilən prosesual qaydalara əsasən rayon məhkəməsinin qətnaməsinin ləğvinə gətirib çıxarmalı və bütünlüklə işin icraatına xitam verilməlidir.
27. Rusiya Federasiyası hökuməti öz əlavə izahatlarında Avropa Məhkəməsinin 18 iyun 2002-ci il tarixli “Şestakov Rusiya Federasiyasına qarşı işi üzrə qərara əsaslanırdı ki, (Shestakov v. Russia, (şikayət №4877/99), ərizəçilərin vəziyyəti “SBS-Aqro” bankın kreditörünü kimi oxşar vəziyyətdir və onların şikayəti də əsassız hesab edilməlidir. Rusiya Federasiyası hökuməti xüsusən ona istinad edirdi ki, hökumət “SBS-Aqro”-nun öhdəlikləri üzrə 1998-ci ilin avqustundan başlayan iqtisadi böhran vəziyyətində kreditörlərə borc ödəmək iqtidarında deyildir. Rusiya Federasiyası hökuməti israrla qeyd edirdi ki, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış rayon məhkəməsinin 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnaməsində boşluqlar var idi və qanuni ləğv edilmişdir. Müvafiq olaraq ərizəçilərin Konvensiyanın pozulması ilə bağlı şikayətləri digər iki ərizəçilərin əvvəlki işləri üzrə verilmiş şikayətlərə görə də rədd edilməlidir. (bax yuxarıda qeyd edilən Avropa Məhkəməsinin “Kravçenkonun Rusiya Federasiyasına” qarşı işi və Avropa Məhkəməsinin “Marquşin Rusiya Federasiyasına” qarşı işi və 01 aprel 2010-cu il tarixli qərarı, 01 aprel 2010-cu il tarixli qərarı, şikayət

№11989/03). Sonda Rusiya Federasiyası hökuməti qeyd etdi ki, yerli məhkəmənin qərarı Kravçenkonun və Marquşinin işləri kimi nəzarət qaydasında yox, kassasiya şikayəti əsasında ləğv edilmişdir.

28. Ərizəçilər Şestakovun işi üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarı haqqında Rusiya Federasiyası hökumətinin mövqeyi ilə razılaşmadılar. Onlar iddia edirdilər ki, sonuncunun vəziyyəti, eləcə də onun haqqında çıxarılan yerli məhkəmənin qərarı başqa cür olmuşdur. Ərizəçilər hesab edirdilər ki, Avropa Məhkəməsi bu iş üzrə də Kravçenkonun işi üzrə tutduqları mövqedə olmalıdırlar və təəssüf edirdilər ki, Voronej vilayət məhkəməsi Kravçenkonun işi üzrə çıxarılmış qətnaməyə nəzarət qaydasında yenidən baxmamışdır.

B. Avropa Məhkəməsinin mövqeyi

1. Ərizənin məqbulluğu

29. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, mövcud şikayət Konvensiyanın 35 maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndinə əsasən açıq-aydın əsassız deyil. O, həmçinin başqa bir hallarla da qeyri-məqbul hesab edilə bilməz. Beləliklə ərizə məqbul hesab edilməlidir.

2. Ərizənin mahiyyəti

30. İlk növbədə Avropa Məhkəməsi Rusiya Federasiyasının istinad etdiyi bu iş və Şestakovun işi üzrə şərti sualların fərqlənməsinə təsirinə baxmalıdır. Belə ki, ilkin faktlar “SBS-AQRO” bankın 1998-ci ilin maliyyə krizisi zamanı ərizəçilərə depozitlərin qaytarma imkanının olmaması ilə əlaqədar görünür ki, ərizəçilər tərəfindən Avropa Məhkəməsi qarşısında qoyulmuş sualdan fərqlənir. Şestakovun işi üzrə əsas məqamlardan biri dövlətin yerli qərarının ərizəçinin xeyrinə xüsusi borcluya qarşı öz öhdəliklərinin yerinə yetirilməsindən boyun qaçırmasıdır. Hazırkı işdə ərizəçilər ondan şikayətləndirdilər ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsindən qanunla müəyyən edilmiş xeyli müddət keçdikdən sonra hüquqi müəyyənlik tələblərinin pozulması ilə şikayət verilmişdir.
31. Avropa Məhkəməsi xatırladır ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi şübhə altına alınmamalı və icra edilməlidir. Lakin bu o demək deyil ki, müvafiq suallar oxşar və mütləq üst-üstə düşəndir. Həqiqətəndə,

Avropa Məhkəməsinin nəticəsi ki, dövlət qərarın yekun icrasına dair əlindən gələn və gəlməli olan bir kreditorun xeyrinə, Şestakovun işi kimi(yuxarıda qeyd edilən) etməsi onu o, nəticəyə gətirmir ki, digər qanuni qüvvəyə minmiş qərarın başqa kreditorun xeyrinə yenidən baxılarkən ləğvi, hüquqi müəyyənlik tələblərinə uyğundur. Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, hazırkı işdə qeyd edilən sual sonuncuya uyğundur, ona görə ki, ərizəçinin hesabı ilə onların əsassız hesab etdikləri qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının ləğvi özünü doğrultmamışdır. Bu sual Avropa Məhkəməsi tərəfindən mahiyyəti üzrə baxılmalı və Şestakovun işi üzrə gəlinmiş nəticələr əsasında rədd oluna bilməz.

- 32.** Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə təmin olunan ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququ Konvensiyanın preambulasını nəzərə almaqla şərh edilməlidir, hansı ki iştirakçı-dövlətlərin ümumi varislik üzrə müvafiq hissəsində hüququn aliliyini təsbit edir. Hüququn aliliyinin fundamental aspektlərindən biri hüququn müəyyənliyi prinsipidir, hansıki digərlərlə yanaşı tələb edir ki, məhkəmələr tərəfindən iş üzrə yekun qərar qəbul olunarkən bu qərar şübhə altına qoyulmasın. (bax Böyük Palatanın işi “Brumeresku Rumıniyaya” qarşı qərarı, şikayət №28342/95). Bu prinsipdən uzaqlaşma yalnız o halda mümkündür ki, ədalət mühakiməsinin səhvlərinin və boşluqlarının aradan qaldırılması üçün mühüm və qeyri-müəyyən halların mövcudluğu olsun. (bax Avropa Məhkəməsinin “Ryabix Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, şikayət №52854/99, paraqraf 52 və yuxarıda qeyd edilən Avropa Məhkəməsinin “Marquşin Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, paraqraf 31).
- 33.** Rusiya Federasiyasına qarşı bundan əvvəlki işlərdə Avropa Məhkəməsi hüquqi müəyyənlik prinsipini dəstəkləmiş, belə ki, nəzarət qaydasında yenidən baxılmasının və yeni açılmış hallar üzrə yenidən baxılması hallarının hüquqi proseduruna toxunulmuşdur. (bax Avropa Məhkəməsinin “Pravednaya Rusiya Federasiyasına” qarşı 18 noyabr 2004-cü il tarixli qərarı, şikayət №69529/01). Bundan başqa Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, o məntiqə əsaslanmaq lazımdır ki, bu əsas prinsip digər prosesual mexanizmlərlə o, cümlədən kassasiya şikayətinin verilmə müddətinin uzadılması ilə əsaslanır. Beləliklə Avropa Məhkəməsi Ukraynaya qarşı iş üzrə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin pozuntusunu aşkar etmiş, belə ki, kassasiya şikayətinin verilməsi xeyli müddət ötürüldükdən sonra uzadılmış, məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılması ehtiyacı üçün yox, ancaq bir məqsəd üçün işin yenidən baxılması və yeni qərar qəbul edilməsi. (bax Avropa Məhkəməsinin “Ponomaryov Ukraynaya” qarşı qərarı, şikayət №3236/03, paraqraf 41-42).

34. Avropa Məhkəməsi şübhə etmir ki, prosesual müddətlərin uzadılması, həmçinin kassasiya şikayətinin verilmə müddətinin uzadılması əqləbatan dərəcədə nəzərə alınmalı, və qeyd edir ki, iştirakçı dövlətin hüquq sistemi bunun üçün xüsusi qaydalar müəyyən edir. Kassasiya şikayətinin verilmə müddətinin uzadılması, əsasən yerli məhkəmələrin səlahiyyəti çərcivəsində olduğundan, Avropa Məhkəməsinin fikrincə belə uzadılmanın prinsip *“res judicata”* (bir dəfə baxılmış işə təkrarən baxılmasının yolverilməzliyi prinsipi) müdaxiləsinin əsaslarının olması, xüsusilə yerli məhkəmələrin daxili qanunvericiliyə uyğun olaraq nə müddətin uzadılmasının, nə də ki, müddətin bərpasının əsaslarında məhdudiyət mövcud deyil.
35. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Rusiya qanunvericiliyi bu münasibətdə heç bir məhdudiyət qoymur.(bax bu qərarın 18 paragrafı). Belə halda qanuni qüvvəyə minmiş qərardan kassasiya şikayətinin verilmə müddətinin əsassız uzadılması Avropa Məhkəməsi tərəfindən ciddi yoxlanılmalıdır. Onun məqsədi işin konkret hallarının və milli normaların faktiki tətbiq edilməsi üsulunun qiymətləndirilməsidir. (bax “Aşınqdeyn Birləşmiş Krallığa qarşı Avropa Məhkəməsinin 28 may 1985-ci il tarixli qərarı).
36. Bundan başqa Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, nəzarət qaydasında işlərin ləğv edilməsi kimi, tələbi təmin edilmiş tərəfin *“res judicata”* prinsipinə əsaslanmaqla qanuna inamlılıığı kassasiya şikayətinin verilmə müddətinə laqeyid yanaşma ilə aradan qalxa bilər. (bax Avropa Məhkəməsinin “Kulkov Rusiya Federasiyasına” qarşı 08 yanvar 2009-cu il tarixli qərarı, şikayət №25114/03, paragraf 27). Ancaq əhəmiyyətli və həddiaşılmaz xarakter daşıyan hallarda bu prinsipdən kənara çıxmağa haqq qazandırmaq olar. Xüsusilə, hüquqi müəyyənlik prinsipindən kənara çıxma hüquqi purizm maraqları üçün deyil, ancaq məhkəmə sistemi üçün əhəmiyyətli səhvlərin aradan qaldırılması məqsədi daşıyır. (bax Avropa Məhkəməsinin “Sutyajkin Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, şikayət №8269/02, paragraf 38).
37. Bu işin hallarına qayıdınca isə Avropa Məhkəməsi ilk növbədə qeyd edir ki, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamə, Voronej vilayət məhkəməsinin kassasiya icraatına xitam verilməsi barədə qərarından sonra, 19 iyul 2005-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir. Lakin 02 mart 2006-cı il tarixdə vilayət məhkəməsi kassasiya şikayətinin verilmə müddətinin uzadılması barədə Mərkəzi bankın vəsatətini təmin edib, 09 mart 2006-cı il tarixdə qətnaməni ləğv etmişdir.
38. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Mərkəzi bank cavabdeh ARKO-nun, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli qətnamədən verilmiş kassasiya şikayətinə əvvəldən qoşulub və Mərkəzi bankın nümayəndəsi 19 iyul 2005-ci il tarixdə kassasiya dinləmələrində iştirak etmişdir. Bununla belə Mərkəzi bankın nümayəndəsinin ARKO-nun ləğv

edilməsi ilə əlaqədar olaraq vilayət məhkəməsinin kassasiya icraatına xitam verilməsi qərarından etirazı olması barədə qeyd yoxdur. Yalnız 4 aydan sonra Mərkəzi bank məhkəməyə müraciət etmiş və 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərarı mübahisələndirmişdir. Avropa Məhkəməsi bu hərəkətə heç bir izah tapa bilmir, xüsusi vurğulayır ki, Mərkəzi bank daimi birgə cavabdeh kimi məhkəmə araşdırmalarında iştirak etmişdir. (bax Avropa Məhkəməsinin “Marquşin Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, paraqraf 34).

- 39.** Bundan əlavə Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, vilayət məhkəməsi Mərkəzi bankın müddətin uzadılması barədə vəsatətini təmin edərək ona istinad etmişdir ki, Mərkəzi Bankın ilkin niyyəti ARKO tərəfindən verilmiş kassasiya şikayətinin müdafiə etməsi və özü tərəfindən kassasiya şikayətinin qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində verilməsindən imtina etməsidir. Rusiya Federasiyasının hökuməti öz tərəfindən iddia edirdi ki, vilayət məhkəməsinin kassasiya icraatına xitam verilməsi barədə qərarı ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərarı qüvvədə qala bilməzdi, belə ki, cavabdeh müəssisə kassasiya icraatı zamanı ləğv edilmişdir. Lakin güman etsək ki, vilayət məhkəməsinin qərarında səhv var, Avropa Məhkəməsi əhəmiyyətli və həddiaşılmaz xarakter daşıyan yuxarıda qeyd edilən halların izahını görmür, hansı ki, vilayət məhkəməsinin şikayət vermə müddətinin uzatması və bunun ardınca ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış qüvvəyə minmiş qərarın ləğv edilməsi ona haqq qazandırmır.
- 40.** Birincisi, Avropa Məhkəməsi hesab etmir ki, vilayət məhkəməsinin və Rusiya Federasiyası hökumətinin istinad etdiyi prosessual səbəblər fundamental xarakter daşıyırdı. Onlar ədalətsizlik hesab edirdilər ki, Mərkəzi bankın və vilayət məhkəməsinin prosessual səhvləri xeyli müddət keçəndən, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış qərarın qüvvəyə mindiyindən sonra ərizəçilərin ziyanına düzəldilmişdir.
- 41.** İkincisi, məhkəmə ilə tutulmalı olan məbləğlər ARKO-nun borcu ilə bağlı olmuşdur, sonuncu sonradan ləğv edilmiş, bu isə dövləti qərarın icra edilməsindən məcburi azad etmir nəzərə alsaq ki, ARKO dövlət müəssisə olmuş və araşdırmalarda birgə cavabdeh kimi Mərkəzi bank iştirak etmişdir. Avropa Məhkəməsi bununla əlaqədar olaraq qeyd edir ki, ərizəçilər öz tələblərini həm ARKO-ya, həm də Mərkəzi banka qarşı irəli sürmüşlər, hansı ki qeyd edilən məsələlər üzrə sonuncuya aidiyyəti olmuş və vilayət məhkəməsi Mərkəzi bankı birgə cavabdeh kimi araşdırmalarda cəlb etmişdir. Həmçinin yerli məhkəmələr ərizəçilərin tələblərinə dair Mərkəzi bankın birbaşa və ya subsidiar məsuliyyətini müəyyənləşdirməmişdilər. Bu sual ARKO-nun ləğv edilməsindən sonra 25 fevral 2005-ci il tarixdə həll edici əhəmiyyət kəsb etmişdir, amma indiyə kimi bu vilayət məhkəməsi tərəfindən həll edilməz qalır.

42. Bu kontekstə Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, ərizəçilər onların xeyrinə çıxarılmış qanuni qüvvəyə minmiş qərara əsasən güman edirdilər ki, bu məhkəmə qərarı ilə olan borc ARKO-nun ləğvindən sonra da qaytarılacaqdır. Avropa Məhkəməsi daimi bu mövqeydə qalır ki, dövlət müəssisəsinin ləğv edilməsi prinsip etibarlı ilə cavabdeh-dövləti qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə borcların ödənilməsi məsuliyyətindən azad etmir, nəzərə alsaq ki, tələblərin dəyişməsi dövlətin təşkilatı strukturun dəyişməsinə tələb edir, o cümlədən yeni orqanların təşkili və köhnələrin fəaliyyətinin xitamı. (bax Avropa Məhkəməsinin “Nikitina Rusiya Federasiyasına” qarşı 15 iyul 2010-cu il tarixli qərarı, şikayət № 47486/07, paraqraf 19). Avropa Məhkəməsi müvafiq olaraq o izahı qəbul etmir ki, ARKO-nun fəaliyyətinə xitam verilməsi halı özü-özlüyündə ərizəçilərin işi üzrə hüquqi müəyyənlik prinsipindən kənara çıxmasına haqq qazandırsın.
43. Nəhayət, Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin böyükmaştablı iqtisadi böhran zamanı bankın borclarının ödənilməsi ilə bağlı obyektiv maneələrin olmasını qeyd etməsi dəlilinə görə, Avropa Məhkəməsi kreditörlərə borcun ödənilməsi məsələsini kompleks halda həll edilməsinə ehtiyac olmasını şübhə altına qoymur. Lakin bu ərizəçilərə ölkənin məhkəmələrinə tələblə müraciət etmək məhdudluğu qoya bilməzdi və hökumətin Mərkəzi Bank daxil olmaqla məhkəmə qərarının qüvvəyə minənədək öz mövqeyini məhkəmədə müdafiə etmək imkanları vardır. O ki qaldı məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılması və yerli presedent praktikasının eyniliklə tətbiqi ilə bağlı, Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, buna bütün üsullarla, əsasən də ərizəçilərin hüquqi müəyyənlik prinsipinə inamının aradan qaldırılması baxımından nail oluna bilməz. Hökumət ərizəçinin maraqları ilə və ədalət mühakiməsinin lazımı qaydada həyata keçirilməsi arasında ədalətli bərabərlik səviyyəsini təmin etməlidir. (bax Avropa Məhkəməsinin “Nikitin Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, şikayət № 50178/99, paraqraf 59 və Avropa Məhkəməsinin “Kulkov Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı).
44. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Avropa Məhkəməsi belə nəticəyə gəlir ki, rayon məhkəməsinin 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərarından kassasiya şikayətinin verilmə müddətini bərpa edərkən vilayət məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsini 1-ci bəndi ilə təmin edilən hüquqi müəyyənlik prinsipini və ərizəçilərin ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnu pozmuşdur.
45. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə istinad edərək Avropa Məhkəməsi xatırladır ki, məhkəmə qərarı ilə müəyyən edilən borc bu maddənin məqsədinə görə “əmlak” kimi baxılmalıdır və Konvensiyanın 6-cı maddəsinə zidd olaraq belə qərarın ləğvi faydagötürənin onun mülkiyyətinə hörmət edilməsi hüququna müdaxilə etməkdir. (bax Avropa Məhkəməsinin

- “Ryabix Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, paraqraf 61). Beləliklə, Avropa Məhkəməsi artıq o nəticəyə gəlmişdir ki, ərizəçilər özbaşına olaraq ədalət mühakiməsi hüququndan məhrum edilmişlər, bununla da Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş vermişdir. (bax Avropa Məhkəməsinin “Marquşin Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, paraqraf 40).
46. Nəticədə, Avropa Məhkəməsi müəyyən etdi ki, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış qətnamədən kassasiya şikayəti verilmə müddətinin uzadılması və sonradan vilayət məhkəməsi tərəfindən qətnamənin ləğvi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusudur.
47. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Avropa Məhkəməsi 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərarın dövlət tərəfindən icra edilməməsi məsələsinə təcrid olunmuş halda ayrılıqda baxılmasına lüzum görmür. (bax. Avropa Məhkəməsinin “Boris Vasilyev Rusiya Federasiyasına” qarşı 15 fevral 2007-ci il tarixli qərarı, şikayət № 30671/03. paraqraf 41-42, Avropa Məhkəməsinin “Sobelin və qeyriləri Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, şikayət № 30672/03. paraqraf 67-68, Avropa Məhkəməsinin “Kulkov Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, paraqraf 35, Avropa Məhkəməsinin “Kazakeviç və digər 9 hərbi pensiyaçıların Rusiya Federasiyasına” qarşı qərarı, şikayət № 14290/03. paraqraf 32).

II. 04 avqust 1999-cu il tarixli qərarın icra edilməməsi hissəsində Konvensiyanın güman edilən pozuntusu

48. Ərizəçilər Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə uyğun olaraq 04 avqust 1999-cu il tarixli rayon məhkəməsinin qərarın natamam və vaxtsız icra edilməməsindən şikayətlənirdilər.
49. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, qərar mahiyyəti üzrə müflis olmuş kommertiya bankına qarşı ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış və icraata 10 iyul 2001-ci il tarixdə xitam verilmişdir. Ərizə Avropa Məhkəməsinə 09 sentyabr 2002-ci il tarixdə, yəni bu hadisələrdən 6 ay keçəndən sonra verilmişdir. Ərizə Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 4-cü bəndinə əsasən qəbul edilməz sayılır.

III. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi

50. Konvensiyanın 41-ci maddəsi nəzərdə tutur:

“Əgər Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan

qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

A. Zıyan

51. Ərizəçilər yerli məhkəmə qərarı ilə çıxarılmış, sonradan ləğv edilmiş qanuna uyğun gözlənilən məbləği, müvafiq olaraq 24.490 ABŞ dolları və 32.931 ABŞ dolları borcun ödənilməsini tələb edirdilər. Onlar həmçinin 05 dekabr 2001-ci il tarixdən 29 iyul 2011-ci il tarixədək əldən çıxmış faydaya görə 583.548 rubl 24 qəpik və 784.680 rubl 56 qəpik ödənilməsini tələb edirdilər. Həmçinin onlardan hər biri mənəvi ziyana görə 5000 avro tələb edirdi.

52. Rusiya Federasiyasının hökuməti qeyd edir ki, ərizəçilərin tələbləri əsassız və həddindən artıqdır. Onlar məhkəmə qərarı ilə borc faizinin hesablanma üsülünü, həmçinin ərizəçilərə faiz dərəcəsinin və dövrünün hesablanma müddətini mübahisələndirmişlər. O, ki qaldı mənəvi ziyana Rusiya Federasiyası hökuməti bununla əlaqədar təsdiq edirdi ki, hər bir halda Kravçenkonun işi üzrə ödənilmiş 2000 avrodan artıq məbləğ ödənilməməlidir.

53. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, bu işdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusu müəyyən edilmişdir, belə ki, ərizəçinin xeyrinə çıxarılmış yekun məhkəmə qərarı hüquqi müəyyənlik tələblərinin pozulması nəticəsində ləğv edilmiş və ərizəçilər qərarın ləğvi nəticəsində onlara müəyyən edilən kompensasiyanın ala bilməsi imkanından məhrum olmuşlar. Pozulmanın aradan qaldırılmasının ən uyğun forması ərizəçiyə elə şəraitin yaradılmasıdır ki, bu şəraitdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin tələbləri pozulmamış olsun. (bax. Avropa Məhkəməsinin “Pyersak Belqiyaya” qarşı 26 oktyabr 1984-cü il tarixli qərarı, şikayət № 85, paraqraf 12, Avropa Məhkəməsinin “Qençel Türkiyəyə” qarşı 23 oktyabr 2003-cü il tarixli qərarı, şikayət № 53431/99, paraqraf 27). Avropa Məhkəməsi müəyyən edir ki, bu işdə müəyyən edilən pozuntuların mənbəyini nəzərə alsaq bu prinsipi də tətbiq etmək olar. (bax. Avropa Məhkəməsinin “Kravçenko Rusiya Federasiyasına” qarşı 15 fevral 2007-ci il tarixli qərarı, paraqraf 56). Beləliklə Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, ərizəçilərə məqsədemüvafiq olaraq o məbləğ verilməlidir ki, hansı ki, 20 dekabr 2004-cü il tarixli qərar ləğv edilməsəydi, yəni müvafiq olaraq 24.490 ABŞ dolları və 32.931 ABŞ dolları almalı idilər.

54. O, ki qaldı borc üzrə faizlərə Avropa Məhkəməsi Rusiya Federasiyası hökuməti kimi ərizəçilər tərəfindən aparılan hesablama qaydalarına dair şübhələri vardır. Onlar öz mövqelərinin təsdiqi üçün yetərli faktiki elementlər təqdim etməmişdilər. Avropa Məhkəməsi həmçinin qeyd edir ki, qeyd olunan müddətdə məhkəmə borcunun qiymətdən salınması məhdud olmuşdur, ona görə ki, müəyyən edilən məbləğ ABŞ valyutasında göstərilmişdir, hansı ki, o dərəcədə rusiya milli valyutası

kimi inflasiyaya uğramamışdır. Bu hallarla əlaqədar olaraq Avropa Məhkəməsi ərizəçilərin faizlərin ödənilməsi barədə tələblərini rədd edir.

55. Avropa Məhkəməsi belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçilər hüquqi müəyyənlik tələblərinin pozulması ilə nəticələnən yekun məhkəmə qərarının ləğvi nəticəsində onlar təəsüf hissi yaşamış və narahatçılıq keçirmişlər. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tələbinə əsasən ədalətlik baxımından qiymət verərkən Avropa Məhkəməsi ərizəçinin hər birinə mənəvi zərərin kompensasiyasına görə 2000 avro və habelə həmin məbləğə hesablanan hər cür vergilər ödənilməsini qətdir.

B. Məhkəmə xərcləri və məsrəfləri

56. Ərizəçilər məhkəmə xərcləri və məsrəflərinə görə 35000 rubl kompensasiya tələb edirdilər və öz tələblərinin təsdiqi üçün vəkillərin hesabatlarını təqdim etmişlər. Rusiya Federasiyası hökuməti vəkillərə ödənilmiş məbləğləri mübahisələndirmirdilər və hesab edirdilər ki, Avropa Məhkəməsi tərəfindən Konvensiyanın pozuntusu aşkar olursa tələb ödənilməlidir. Avropa Məhkəməsi ərizəçilərə məhkəmə xərcləri və məsrəflərinə görə 880 avro verilməsini qərara alır.

Sadalananlara əsasən Məhkəmə yekdilliklə

- 1) Qətnamədən şikayət vermə müddətinin uzadılmasından və onun icra edilməməsindən sonra ərizəçinin xeyrinə çıxarılmış 20 dekabr 2004-cü il tarixli həmin qətnamənin ləğv edilməsi hissəsində şikayət qəbul edilən, digər hissədə isə-qəbul edilməyən hesab etdi.
- 2) Qərara aldı, ərizəçilərin xeyrinə çıxarılmış qərarın ləğv edilməsi hissəsində Konvensiyanın 6-cı maddəsinin və 1 saylı protokolunun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş vermişdir.
- 3) Qərara aldı, bu qətnamənin icra edilməməsi barədə məsələyə ayrıca baxılmasına lüzum yoxdur.
- 4) Qərara aldı, Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən cavabdeh-hökumət qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 3 ay ərzində ödəməni etməlidir:
 - (a) Yerli məhkəmələrlə qətdirilmiş müvafiq olaraq maddi ziyanın kompensasiyası kimi 24.490 ABŞ dolları birinci ərizəçiyə, və 32.931 ABŞ dolları ikinci ərizəçiyə ödənilməlidir.
 - (b) hər bir ərizəçiyə 2000 avro mənəvi ziyanın kompensasiyası müvafiq olaraq ərizəçiyə ödəniş gününə müəyyən olunmuş məzənnə ilə rus rubluna çevirməklə, habelə həmin məbləğə hesablanan hər cür vergilər;

- (c) hər iki ərizəçiyə birgə 880 avro Məhkəmə xərcləri və məsrəflərinə görə, ödəniş gününə müəyyən olunmuş məzənnə ilə rus rubluna çevirməklə, habelə həmin məbləğə hesablanan hər cür vergilər;
- (d) göstərilən üç aylıq müddətin sona çatdığı gündən ödənilmə vaxtınadək həmin məbləğə ödənilmə dövründə Avropa Mərkəzi Bankının müəyyən etdiyi sadə faiz dərəcəsi ödənilməli, üstəgəl üç faiz;

5) ərizəçilərin ədalətli kompensasiya haqqında tələbinin qalan hissəsi təmin edilməsin.

Qərar ingilis dilində tərtib olundu və Qərar haqqında bildiriş Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci maddəsinin 2 və 3-cü bəndlərinə müvafiq olaraq 10 may 2012-ci il tarixdə göndərildi.

Andre Vampaş, Məhkəmə bölməsinin katibi
Nina Vaic, Məhkəmə Palatasının sədri